

EVANGYÉLIO

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodái érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a intézendők.

A lelkészi hivatal.*)

(Felolvasatott a debreczeni reform. egyházmegyei lelkészi értekezleten.)

I.

A Berlinben megjelenő, határozottan orthodox irányú „Neue evang. Kirchenzeitung“-nak, — mely egyházi lapot egyházmegyénk t. lelkészi értekezletének szivességéből vagyok szerencsés olvashatni — ez évi folyama egyik számából egy rövid, de bennünket közelebbről érdeklő fontos dolgokat szellőztető cikket kívánok megismertetni a t. értekezlettel, előre is szabadalmat kérve arra, hogy a t. értekezlet becses figyelmét az ismertetendő tárgyakra nézve saját viszonyunkból folyólag támadt egyes szerény gondolat töredékeim elmondására is igénybe vehessem.

A kéz alatti cikknek czime: a lelkészi hivatal. Tartalma következő.

A jelenleg uralgó szabadelvű nézetnek átható hibája az, hogy az elvontat, a képzelte érdemén felül magasztalja, a valódit és személyit illetlenül elhanyagolja. És épen az egyházi téren mutatkozik legfeltűnőbben a paragraphusok tulbecsülése s a személyiségek háttérbe szorítása. — Egyházi képviselő oly intézkedés, mely még itt az egyháznak nagyban és egészben fejlődésére semmi figyelemre méltót nem eredményezett s mindennek ellenére gyakran még józan gondolkozású emberektől is a jelen seiből kimentés eszközeül tekintetik. Az bizonyos, hogy az egyház képviselői testületei csak akkor működhetnek sikeresen, ha meg van bennök az élő hit biztosítéka és ezen hit közösségének akarnak szolgálni a helyett, hogy magukat a hivatallal szemben a nép, a kormányzással szemben az egyház képviselőit tartatnák. Tudva van, hogy ily nemű, egyházunk lényegéből származó feltételek mily kevéssé teljesednek be a mi szervezetünkben. S mindennek daczára a szabadelvű egyházpolitikusok ily nemű intézvé-

*) E komoly figyelemre méltó cikk első része a porosz állam-egyház jelen viszonyait ismerteti, ez is tanuságul szolgálhat, második része vonatkozik különösebben hazai viszonyainkra. Szerk.

nyek csupa létezéséhez is a jövőt illetőleg a legmerészebb reményeket kapcsolnak. Mi is szivünkben örülünk annak, hogy komolyan vétetik a parochiáknak egyházközségekké alkotása; a legnemesebb világi erők hosszasan paragon hagyattak, a lelkész egyedül hordozta a felelősség nagy terhét hivataláért. Im ezért presbiterialis és zsinati fejleményeinket — bármily gyenge kezdettel birjanak is — mindig bizonyos bizalommal kísérik az iránt, hogy általuk jobblét származand. De azt hiszszük szükség óvakodni az ábrándoktól s nem sokat várni a formáktól, melyekbe előbb lelket kell önteni. Mindenekfelett a bizouytalan jövőre való gondolatokért a valóban létezőket, a jelen valókát feledni nem szabad, a mint pedig ez fájdalom gyakran történik. Az egyházi képviselő sokaktól nagyra becsületes, ellenben az egyházi hivatal gyakran megvetésnek, gyanúsításnak tárgya. Pedig csak a lelkészi hivatallal egybekötve, kibékítve lesznek képesek az egyháztanácsok, csak a lelkészi karral egyesítve lesznek képesek a zsinatok az egyházas életet erősíteni. És ezt feledni nagyon hajlandó a jelen kor.

Ha az egyház, reformátori nézet szerint, a hívők egyesülete, a melyben az evangyéliom helyesen tanittatik s a sakramentumok igaz értelem szerint szolgáltatnak ki, ugyan hivatalnak, mely ezeket cselekszi, az egyház elevenítésére, az első helyet kell megtartani. A lelkészek egyénisége valóban a mai kedvezőtlen viszonyok közt is még mindig elhatározó jelentőségű az egyházközségi életre nézve. Egy szóban és tettben hű és ügyes lelkész szószéke körül hallgató sereget s a belső missió szeretetművei részére számos munkás keresztyéneket képes gyűjteni. Ellenben a sokszor emlegetett szabadelvű lelkészeknek templomai csaknem mindig üresek. Egy elsasi protestáns e felett egy találó megjegyzést tett. Meglátogatta Berlinben egy híres protestáns-egyletes férfi templomi szolgálatát, a kiről légszer volt mondva és írva, hogy „er habe seine Gemeinde hinter sich“; a gyülekezet nem volt a templomban. Erre elment egy sokszor gyalázott lelkész hallgatására s a templomot zsufolásig tömve találta. Most tudá meg — írja — mit jelentsen ez: seine Gemein-

de hinter sich haben; de most ismerte meg azon lelkészeket is, a kik ihre Gemeinde vor sich haben. A tény, mely ezen adomának alapja, mindenütt ismétlődik. Csak Isten lelkétől ihletett lelkészek képesek megragadni s vallásosan felbuzdítani a lelkeket. Más országokban és vidékeken ez másként van. Amerikában az unitáriusok ép oly egyházasok mint a methodisták. A párisi Coquerel követőtől ép oly buzgalommal hallgattatott, mint Bersier a hívőktől. Németország délnyugati részén vannak egyházak, melyek hitetlen lelkészeik ellenére legalább egyházas érzetűek. Nálunk Poroszországban nincs ez az eset; a hitelenség lelke legfeljebb egy hitellenes tüntetésre képes a szabad gondolkozásnak részéről, de teljesen képtelen ugyan azt vasárnaponként vagy csak egyszer-mászor is hallgatni. E tapasztalat a baloldaliaknak kellemetlen, de hiába az orthodoxián elkövetett szidás sem változtathat ezen semmit. De ha csakugyan áll, hogy az egyházas élet a lelkészi hivatal hatásától függ, ugy ezen hivatalra s főként a lelkészek s azok közvetlen fensőbbjei személyes munkásságára nagyobb súly fektetendő. E helyett azonban a lelkészi állomás az utóbbi évek alatt, érdemein alul lealacsonyított.

Évtizedeken keresztül egész a mai napig a szabadelvű sajtó — kétségtelenül leginkább a vallási dolgokban való tudatlanságból — gyalázta a hívő lelkészeket s azokat a gyülekezet bizalmától megfosztani igyekezett. Az orthodoxia bárgyuságnak, az erélyesség uralgási vágyának neveztetett. Mindaz, a mit a lelkészek a külső missió érdekében s így a nép üdvére tettek agyonhallgattatott vagy elferdített, ellenben azok hierarchiai vágyaikért s politikai pártállásukért megszólattak. Igaz, hogy volt idő, midőn a tulzott hivatali fogalom a lelkészi állás egy részét a romanizmussal hozta kapcsolatba; igaz, hogy az 1848 utáni években az orthodoxia egy uton haladt a reakcióval. De mindezek már rég elmúltak; és ha bár az egyház iránt a szélsőségekig szabadelvűtlen intézkedései a szabadelvűségnek egyetlen hívő lelkésznél sem számíthatnak elismerésre, mindamellett mondhatni, hogy a reactio s a lelkészek közti ama szövetség egészben elenyészett; hogy a legszigorubb hívő lelkészek — csekély kivétellel — kerülnek a nyilvános politikai pártállást s az igazi liberalismust méltányolni, becsülni tudják. — Nincs abban semmi veszély, hogy egyházunk lelkészi s theologusi egyház legyen, sőt inkább azért kell aggódni, hogy nem vagyunk-e azon az uton, hogy világi s jogász egyházzá legyünk. Berlinben az egyháztanács tagjai már megkezdték oly egyházi gyűléseket hívni össze, melyekből a lelkészek kizárattak s az ily fajta gyűlésekben hallhatni csudálatos módon ilyen nemű véleményeket: az egyházi adó megállapításánál óvakodni kell, nehogy a lelkészek azalatt saját igényeiket helyettesítsék. Erre azt kérdehetjük, mikor hallották a lelkészi kart

fizetésjobbitásért kiáltani? nélkülöztek, éheztek s hallgattak ők. Csak midőn a világi elem az így is elégtelen fizetést kevesbiteni akarta s a kultusminister kinyilvánította, hogy ennek meghatározását nem tarthatja állami kötelezettségnek: tapasztalták meglepetve a világiak, hogy mily nyomorban kénytelen a lelkészek egy része életét vonszolni.

A mire nekünk szükségünk van az egy szolgálati kor szerinti általánosan érvényes jövedelem osztályzat, nem feledve a mellett a helyi viszonyok különbségét. Fizetésre való tekintet nélkül alkalmaztatnának az egyházakba az azok igényeinek megfelelő lelkészek, kik szolgálati éveikhez képest fizetnék fizetésök feleslegét a közös pénztárba vagy vennék abból járulékkukat. Csak ez a rendszer az igazságos, ez egyenlitené ki a különbséget, mely a bőségben uszó lelkész s a vele hasonló lelki adományokkal bíró, egyenlő koru, de nyomorral küzdő lelkész-társa között létezik. Csak ez a rendszer szüntetné meg a helyvadászatot, az egyházi élet ezen ráksebét. Csak ha ez ügy a méltányosság szempontjából rendeztetik, adandó át a lelkészek választása a gyülekezeteknek. — Majd áttér a czikk a jelenlegi helyzetre s abból származó károk rajzolására. A mostani nyomorult viszonyok közt — mondja — a lelkészek hivatalukban maradnak, ha bár gyermekek csufjaivá lettek is, mert nincs bátorságuk a sovány $\frac{1}{3}$ -rész fizetéssel a segélytelen öregséggel szembe nézni. De megnyit veszt ezáltal az erkölcsiség, a vallásos komolyság, a lelki tevékenység. A világ egyetlen egy hivatali állásban sem gondolható, a mi sok helyen a lelkészek halálával történik, hogy t. i. az özvegy még egy egész évig huzza a fizetést és a hivatali helyiség betöltetlen marad. Ez intézkedés hivatalos bizonyítéka annak, hogy az egyházak lelkész nélkül is maradhatnak s ha szerencsétlenségből a lelkészek halála gyakori, ugyanazon egyházban az üresedés évekre is kiterjedhet, mi miatt az egyház szellemileg teljesen elsüllyedhet. Természetesen nem azt akarjuk, hogy az özvegyek az őket illető jogtól elűtessenek, hanem, hogy az őket biztosító pénzösszeg más uton szereztessék be. — Látszik, mily sok fontos kérdéssel van kapcsolatban a fizetési viszonyoknak rendezése s itt volna az ideje azokra komolyan áttérni s a dolgot elintézni.

De ha bár vizsgálódásunk ezen oldala is annyira fontos, háttérbe szorul az egy másik, nevezetesen a lelkészeknek a nyilvános életben való helyzete előtt. — Már fennebb panasztunk, hogy a mai nap a liberalismus adta nyilvános vélemény nagyon kedvezőtlen hangulatu a hívő lelkészekre nézve, ugy, hogy a már szélesen kiterjedt bizalmatlanságot a lelkészi állás iránt azon régi gyakorlatból lehet levezetni, mely a hívő lelkészeket bárgyuknak, álnokoknak bélyegzi. Ehez járul az új törvényeknek a lelkészekre nézve nem kedvező volta s ezeknek azok által előidézett kellemetlen helyzete, melyből felemlíti a czikk a

polgári házasságra vonatkozólag hogy a mellett a tömeg szeme előtt elveszté a lelkészi hivatal jelentőségének egy részét. Tulgyors készséggel adta fel az egyház esketési jogát s nem ritkán történt, hogy egyháziatlan világi hivatalnokok az egybeadott páraikat azon véleménynek nyerik meg, hogy az esketés egészen teljes s az egyháznak azzal többé semmi tennivalója. A lelkészek iskolához való viszonyára elmondja a kéz alatti cikk, hogy ez előtt a lelkész Isten és a jog szerint iskolafelügyelő volt, most e hivatalt az államért kell viselnie díj nélkül, mint tiszteletbeli hivatalt, de minden perczen lehető levén a miniszter egy szava által. Mellette vannak világi iskolafelügyelők, ezek díjaztatnak s úgy a sajtó, mint a kormány részéről elismerésben részesülnek. — A tanítók azt hiszik a lelkészekről, hogy az ő órájuk ütni fog; a lelkészi iskolafelügyelet gyűléseiben s a nevelési folyóiratokban kisebbittetik. Ha már mindezek által kényszerítve a lelkészek le akarnák tenni ezen örömtelen tiszteletbeli hivatalt, az egyházi hatóság kényszeríti őket annak megtartására. Ehhez járul a közös iskolákra való törekvés. Ily sok munkásságának és tekintélyének eddigi eszközeitől lett megfosztva a lelkész s sok egyház abban sinés egy értelemben, mitisztán egyházi cselekvény. Mindezek nyílt veszteségek hatalomban, tekintélyben, befolyásban és hatásban. — A szervezet által az egész egyház s a lelkészi hivatal nemes szabadságra s függetlenségre emeltethetnének, de bár a lelkészi elem a zsinaton elég erősen van is képviselve, az egész művet áthatja az állami mindenhatóság lehellete. Mindezek mellett ki csudálkozhatnék azon, hogy a theologia tanulmányozása csökken s az ifju emberek semmi kedvet sem éreznek oly hivatali álláshoz tartozni, a mely szegényes viszonyok, nyilvános megvetés s állami kötelezettség hármas átka alatt fekszik. Im ezen nehézségekben, nem egyedül a kor anyagiasságában gyökerezik a theologusok fenyegető hiánya, a mely az államegyházak előtt oly ijesztőleg áll. Ha a theologiai képzettség az egyházzal együtt teljesen az állam kezébe jut, ha, és minél inkább érvényesíti a pártpolitika hatalmát az egyházban, annál inkább enyészni kell az egyházi lelkesültségnek s külsőleg és belsőleg elszegényedni a lelkészi hivatalnak.

Hogy már a porosz evang. egyház új életre s erőteljes befolyásra juthasson, mindenekelőtt a lelkészi hivatal feletti téves ítéletet kell helyreigazítani. Minden zsinati kísérlet eredménytelen marad, ha a hívő lelkészek a néptől még továbbra is műveletlen, babonás hitű vagy meggyőződés nélküli embereknek tartatnak. Ha már a kormány feladata a külső tekintélyt szabályozni segélni, úgy tegye félre a sajtóban és gyűlésekben gyanakodó hangját s hasson oda, hogy a nép és haza iránt magának érdemeket szerzett hivatal ismét tiszteletre jusson.

Egy azonban különösen kívánatosnak látszik a mostani viszonyok között, az t. i. hogy a lelkészek egy régi intézkedést ismét életre hívjanak: a tan és fenyíték tárgyainak megvitására rendszeresített összejöveteleket. Régen ezeket lelkészi zsinatoknak nevezték; a név semmit sem tesz, és mi ezt ma nem ajánlanók. Azonban a zsinati szervezet behozatala miatt, a melyben a világi elem határozólag szerepel, az efféle összejövetelek szükségessé váltak; az uralgó felfogás, hogy a zsinatok az egyházközségeknek képviselője a hivatallal szemben, egyenesen nélkülözhetlenekké teszi azokat. Ezekben aztán a lelkészek fensőbbjeik vezetése mellett az egyházi ügyeket megbeszélnek s a zsinatra előkészítik. E nélkül tanács nélkül mennek a lelkészek a zsinatokra s a parlamenti párt-

fegyelem győzni fog az egyházi gondolatok felett. Ha a világiak — mint a berlini eset mutatja — hajlandók lelkészek nélkül az egyházi ügyekben tanácskozni, ki vehetné rossz néven a lelkészeket, ha annak szükségét érzik, hogy egymással tisztába jöjjenek, mielőtt a zsinatra mennének. A lelkészi hivatal nem azonosítható az egyházzal, vannak sajátos feladatai, melyekben a zsinat vele nem oszthatozhatik. Eme feladatok megoldására már egy szoros egyesülés kívántatik.

(Vége követk.)

Legyünk igazságosak!*)

(Észrevételek Veritásnak az „Egyházi hivatalnokok fizetéséről“ írt, e Lap 37-ik számában megjelent közleményére.)

Motto: Amicus Veritas, sed maxime amica est veritas!

Mióta a „De profundis“ írója e Lap f. é. 3-ik számában belhivatalnokaink fizetéséről oly szomorú és keserű képet adott, azóta a kérdés több oldalról meg lön vitatva e helyen. Alólírott szintén bátor volt pár szóval jelezni meggyőződését s tapasztalatait e nagyon is fontos ügyben. Elmondtam a magamét. Szólottak utánam mások; ők elmondták a magokét. Ez volt a dolog rendje; nem lehet ellene kifogásunk. Sőt miután egyes felszólalók, mint kivált Nemki Demit, továbbá Harsányi Sándor és nt. Doktor János esperes ur, kellő higgadsággal, nézeteiknek a meggyőződés szilárd hangján tett előterjesztése által igyekeztek e kérdés tisztázásához járulni, — mindezeknél fogva nekik csak köszönettel tartozom többek közt én is, szives közreműködésükért.

Megvallom, örömmel olvastam időnként megjelent közleményeiket. Hála Istennek! gondolám magamban, csak nem fogjuk talán agyonhallgatni ezt is a többivel!

A szept 15-iki 37 ik számban Veritástól ismét egy cikk jelent meg, épen a szellőztetett ügy tárgyában. — Sajnálom, hogy ezzel már nem érthetek egyet, és pedig sok tekintetben. E mellett van benne egy pár olyan gondolat, a melyet nem csak nem helyeslek, de szó nélkül sem hagyhatok, annyival inkább nem, mert e gondolatok éle — úgy látszik — ellenem is van, egy részben legalább, s ha csak közvetve is — fordítva. Hogy észrevételeimet ily későn teszem közzé, ennek oka új pályámon, kivált kezdetben felmerült tetemes elfoglaltatásaimban rejlik.

A dologra térve, higgye meg Veritás! nekem sem valami nagy kedvem volt a cikkemben elmondottak megírásához. A keserű dolgok előadása nemcsak az olvasókra, de magára az íróra is mindig némi keserőséggel jár. De úgy voltam meggyőződve, hogy miután a „De profundis“ írója szívből szólott s igaz hűrokat pengetett, — erkölcsi kötelességünk visszhangot adni szavaira már csak azért is, nehogy azok a pusztai kiáltó szó sorsára jussanak a magyar prot. Izrael kőfalai között. — Tudom azt is, hogy „a lelkészek kötelessége az önzés ellen predikálni, s hirdetni, hogy a ki kevéssel meg nem elégszik, a sokat nem érdemli.“ — Ezt azonban nem úgy kívánom értetni, a mint talán V. akarja. Mert, szerintem, szép dolog ugyan a kevéssel megelégedés; öndicsekvés nélkül szólva, magam is meglehetősen gyakorlatában voltam mindig, s vagyok ma is eme szép elvnek;

*) A minden oldalról megvilágosítás végett közöljük ez őszinte leplezetlen taglalást, Veritás barátunkat kérjük, ne értse félre a közlés irányát, előttünk csak az ügy s nem a személy lebeg. Szerk.

de úgy gondolom: a nyomorgás, az életfentartásra nélkülözhetlenül szükséges anyagiak miatt való örökös aggodalom, feljogosítja az embert, sőt egyenesen parancsolja neki, hogy — tisztességes uton-módon — ha lehet, javítson helyzetén, állapotán. — A nyomortól ki ne vágnék menekülni? S ha vágya becsületes korlátok között marad: azért kicsoda vádolhatná az embert? Vajjon ez esetben fejére lehet-e olvasni jogosan azt, hogy miután a kevéssel meg nem elégszik, a sokat nem érdemli?! Én nem hiszem. Épen ezért, ha a 3—400 frtos prot. lelkészi állásokon levő, jobb sorsra érdemes egyének helyzetének javítása érdekében szót emel valaki, azt hiszem, nem hogy kárhoztatást, de még neheztelést sem érdemel. — Bizony, a nyomorral küzdő prot. lelkészeket azzal vigasztalni: „a ki kevéssel meg nem elégszik, a sokat nem érdemli,“ — szelíden szólva igen rideg vigasztalás, s némi részben igaztalan szemrehányás. — A kevéssel, jobb jövő reményében, még csak meg lehet elégedni, de a nyomorral bajosan. Aztán az a kevés igen relatív valami, de a nyomor igenis határozott értelmű állapot. Az önzés ellen a lelkésznek kötelessége nem csak prédikálni, de szerintem tenni is. A mit mond: érezze szívvvel, lélekkel; tehát ne csak másokat akarjon visszatartani a büntől, hanem a mennyire lehet, maga is távol legyen attól.

Nehéz időket élünk! Ez igaz. De az időknek komor ábrázata nem tilthatja meg, hogy az egyre jobban sajnó sebeket olykor-olykor meg ne mutogassuk. — A lelkészi fizetés kérdése épen e sebek közül való; annak higgadt megvitatása komoly egyházi ügy, és mint ilyen, mindig méltó arra, hogy vele foglalkozzunk, akárhogy álljanak is a politikai viszonyok. Isten országának nincs köze a politikával! Azért nem érthetek egyet Veritással midőn azt mondja, hogy „e kérdés fejtegetése, bonczolatása, terjeszti a közönyt a vallás iránt és a szeretetlenséget az egyház ügyei körül.“ — A kik épen csak e miatt lennének közönyösek a vallás, vagy szeretetlenek az egyházi ügyek iránt: azok sohasem voltak élő, igaz tagjai az egyháznak; azok ama farizeusok volnának, kiket bemészelt koporsóknak nevezett az Ur, s a kik csak szájjal közelgetnek ő hozzá, de szívéből távol vagyont tőle. Felesleges miattok aggódni!

Sajnálom, hogy V. a „De profundis“ írója, valamint az én általam ajánlt gyógyszer is olyannak találja, a mely szerinte többet árt, mint használ. — Egyéni felfogás dolga. Majd meglátjuk: az idő melyikünknek ad igazat. Én meg a V. által javasolt gyógyszereket nem találok gyógyerejűeknek. Sem a ster, sem a hektoliter, sem bármiféle néven nevezendő „határozott kifejezés“ nem fogja a bajt orvosolni. A pusztá kifejezésekkel, a csak papírra irt „jól megtisztított kenyér- vagy tiszta buza“-féle szabványokkal kevésre megyünk, s marad minden a régiben. A pap a ster és hektoliterre változtatott khárta mellett is megéhezhet és megfázhat, ha oda nem hatunk, hogy a mi kikötve van, a szó valódi értelmében teljesítve is legyen pontosan. — De azt már nem tudom érteni, hogy V. az én javaslatomról mért mondja azt, miszerint „nem alapul a keresztyéni szempontból felvett igazságon?“ Jó lett volna mindenestre, ha egy kissé bővebben kimagyarázza magát; mert így teljességgel nem hagyhatom helyben e kifejezést. Szerintem az igazságnak ma már, csak egy ismérve van, legalább egynek kellene lenni. És ez: a szoros részrehajlatlanság. Az igazságot nem lehet egyik vagy másik, keresztyén, zsidó, vagy pogány szempontból tekinteni. Az mindig igazság marad, és pedig minden szempont nélkül.

Igénytelen közleményemben én is a részrehajlatlan igazság utját kívántam követni, nem gondolva vele, ha itt-ott visszatevészel találkozok is az. Elmondtam őszintén a mi szívemen feküdt, mert éreztem testtel-lélekkel a nélkülözés ama súlyát, mely a 3—400 frtos lelkészi jövedelem mellett oly sokakra, többek közt reám is nehezedett, elannyira, hogy nem maradt fenn számomra más vigasztalás (?), mint a tó partjára ért mesebeli nyul szavai: „nem panaszkodom, hisz nálam is vannak még szerencsétlenebbek!“

Ostorozni azonban nem volt szándékomban senkit, sem a „gögös urakat“ mint V. állítja, sem a népet. Én egyszerűen rámutattam az egyházi hivatalnokok fizetésénél elkövetetni szokott visszaélésekre, csalásokra, a mint tapasztalatból ismertem azokat. Felhoztam az egyházi teherviselésnél sok helyütt érvényben levő nagy aránytalanságot, s az Idvezítő ama szavaira támaszkodva: „a kinek sokat adtak, sokat kívánnak elő tőle.“ (Luk 12, 48. v.) — Sürgettem az igazságosabb, arányosabb teherviselés behozatalát. Én, úgy érzem, nem vétettem ezzel sem az igazság, sem a keresztyénség, sem közelebről a protestantizmus szelleme ellen. Sőt talán épen evangyéliomi állásponton maradtam akkor, midőn a vagyonosabbakra több, a szegényebbekre kevesebb terhet véltem rovdónak. Ezzel épen nem tettem különbséget ur és nép között a lelkiekben, az üdvösség dolgában; hanem inkább a V. által is hangsúlyozott egyenlőség érdekében szólottam; mert hiszen az már csak egyenlőtlenség, ha egy 10 holddal bíró szegény ember aránylag tizszer annyi egyházi terhet visel, mint egy 100 vagy több holdból álló birtok ura; a ki még hozzá, olyan pátrónus-féle szerepet akar kékere szét élet jogán játszani. Megvallom, engem ez igen bántott, s nem tettem róla, ha tapasztalataim élénk benyomásai alatt tollam is éles lőn. Tudtam azt én is, hogy prot. egyházunkban nem az adó nagysága nyújt előnyt, hanem a buzgóság; de a buzgóságnak csak úgy van értéke, ha nem üres nagyszájuskodás vagy gögös hányavetiségben, hanem igaz, nemes gyümölcsökben tettek és áldozatokban nyilvánítja magát. „Mutasd meg nekem a te hitedet cselekedeteidből!“ ezt mondja az aposto! (Jak. 2, 18 v.)

A jól értelmezett egyenlőségnek én is meleg barátja vagyok; de azt meg nem foghatom, hogy ev. prot. egyházunk kebelében mért tartanak igényt némely világiak olyan elsőfélé szerepre, s miért nézik az ilyeneket még lelkészeink közül is nem kevesen úgy, mint a nép színét és javát, akkor, midőn az egyházi terhek viselésében, általában a vallásos buzgóság nyilvánításában nagyon silány, vagy épen rossz példával járnak a nép előtt? Annyira lehanyatlott volna már közöttünk az egyenesség és szókimondás erénye, hogy az ilyeneknek még tömjenezünk, ahelyett, hogy szemökbe mondanók az igazat?! Lelkészi rövid hivataloskodásom alatt szomorú tapasztalatokat szereztem ugyan e részben is, s mondhatom néhány egyházmegyei gyűlésen igen érdekes jeleneteknek s határozatoknak voltam tanuja*);

*) Elég legyen egy példát hoznom. — A tiszáninneni egyházkerület egyik egyházmegyéje közgyűlésén, nem igen régen, (1873.) a tisztviselők felesketésére új esküforma olvastatván fel, abból az „Atya, Fiu, Sz. lélek, teljes sz. háromság egy örök Isten“ tétel kihagyatott, tételvén helyette ez: „Esküszöm az élő Istenre, hogy hivatalomat“ stb. Egy lelkész kérdést tett e miatt. S mi lőn az eredmény? A s. g. ur szokott aristokratikus modorával vágott közbe: „Az nem lényeges dolog tiszteletes uram! Különben is nem három Istenünk van, hanem csak egy!“ Ez alapos (?) és megnyugtató (!) megoldásra méltó feleletet adni nem akadt ember az egész gyűlésben. Esperes, tanács-

de nem hiszem, nem hihetem, hogy a korrupció annyira haladt volna már egyházi életünkben, miszerint igazat mondani is fél-nénk vagy szégyenelnénk. — Épen ezért, ne szépitgessünk se jobbra, se balra senkit. Mondjuk meg a dolgot, akár hirlapilag, akár a gyűlések zöld asztalainál úgy, a mint van, minden kicsinyes, önző, vagy ildomoskodási szempontok mellőzésével. A politikai (értsd: kétszínű) eljárás nem a prot. autonómiához való!
(Vége következik.) H o m o l y a I s t v á n.

KÖNYVISMERTETÉS.

A koporsónál.

Közönséges és alkalmi Halotti Imák. Irta Könyves Tóth Kálmán ev. ref. lelkész. Miskolcz, 1876. Fraenkel B. sajátja. 8r 246 l.

A természettudományi, s a nálunk nagyon is szegény társadalmi — valamint a szépirodalom terén kívül az egyházi irodalom terén is előnyösen ismert nevű, munkás szerző ezen művét nem célja e sorok írójának tüzetesen bírálni, csak felhívni akarja erre a lelkésztársak figyelmét, mint oly műre, mely sok tekintetben hézagot pótol s a pártolást nem csak ezért, de belértékénél fogva is megérdemli.

Mindamellett a közönség tájékoztatása céljából álljon itt a szerző Előszó-ja, mely — mint minden nem megszokásból irt Előszó — a mű szellemét, irányát, s a közrebozsítás célját némileg megismerteti: „Szükségesnek ítélem — ugymond szerző — hogy imáimat előszó kíséretében adjam át lelkésztársaim kezébe, hogy kellően tájékozva legyenek azon irány felől, mit én imáim készítésénél szem előtt tartottam. Már rég idő óta mintegy követelte a közérzület, hogy igen sok esetben czélszerű lenne, a halotti predikációk helyett imákat venni alkalmazásba, melyekben több vigasztaló erő rejlik. S ma már igen sok helyen szokásba is jött az imádságos temetés. De egyéni nézetem szerint az imának is csak úgy lehet kellő fogadata, ha az nem csak Istenhez emel bánatunkban, de bölcseségre is tanít a koporsó mellett. A halotti ima tehát némi tekintetben eltér más esetekben alkalmazandó imáktól. Ennyit önigazolásul hozok fel annak mentségére, hogy imáimban az elmélkedő s tanító elem foglalja el a második helyet, hogy a halottak koporsóinál

birói kar stb. meghunyaszkodva bókoltak a méltóságos urnak találékony ságáért. Mert notabéne, a méltóságos ur nem igen szeret ellenvéleményt hallani, s megteszi azt is, mint egy izben egy lelkésztársammal tette, hogy rákiált az ellenvéleményt nyilvánító tagra, egész stentorral eképen: „Hallgasson!” És akkor hallgatni kell! A méltóságos ur tehát egészen egy Jupiter tonans. Elképzeltető aztán, hogy egy ilyen jámbor gyűléssel szemben mennyire érvényesítheti saját becses akaratát egy ilyen világi pápa. Pedig ömértóságának egyházi buzgósága és áldozatkészsége bizony alantas fokon állt. Éveken át nem javította ki, felekezetünk gyalázatára, saját egyházközsége templomát, clannyra, hogy az inkább romhoz hasonlított, s országos utvonalmellett lévén, minden jó érzelmű emberben visszatetszést szült. Saját lelkészének nyomorgását, a megéhetés miatti szörnyű aggodalmait képes volt éveken át elnézni, pedig anyagi állásához mérten tetemesen segíthetett volna helyzetén. No de minek tette volna azt? Ime, ilyen olcsó nálunk sok helyen, az u. n. pátrónusság. És mi hajlongunk az ily nagyságok előtt, csak azért, mert azt hisszük, hogy úgy illik, és mert nincs bennünk bátorság ellenkezőleg cselekedni. Több ilyen jellemző dolgokat beszélhetnék még, nemcsak egyik vagy másik e. megye, de a tiszáninneni egyházkerület közéletéből is. Most azonban hagyjuk el. Elég legyen izelítől ez az egy. Idővel talán majd sor kerül a többire is; ha ugyan valaki meg nem elégtli még addig ott is a hosszas hallgatást, s ama szagot, mely Dániából jön.

H. I.

Istentől nemcsak vigasztalásért könyörgök, de az élőknek életre vezető utat kívánok mutatni. Innen van aztán, hogy csaknem minden imámon egy vezéreszme vonul végig s e körül csoportosulnak a többiek. Hogy e mű tökéletes nem leend: arról teljesen meg vagyok győződve, de hogy vallásos szívből eredtek s a bibliai sarkigazságokon alapulnak, önérzettel merem állítani. Hogy megnyerendik-e lelkésztársaim kedvezését, azt sem tudhatom, mert a hány-féle az egyéniség, annyi-féle lehet az imádság is; de hiszem, hogy találkozhatnak többen, kik saját gondolataikat s érzelmeiket látják itt visszatükrözni s imáimat sikerrel használnadják a sebhedt szívek gyógyítására. Vajha úgy legyen! Vajha imáim által is építtes-ék Isten országa e földön, czélom el leend érve. Lelkésztársaim pártolásától függ, hogy jelen kötetet másik is kövesse.“

Ez előszó helyesen tájékoztat szerző művére nézve; az abban ismertetett irány következetesen figyelembe van tartva az imákban, s a gazdag tartalmat szép irmodorban, több helyen költői nyelvezetben tárja szerző elénk, és pedig a nélkül, hogy ezáltal a bibliai színezet szenvedne.

A mi az imák használhatóságát illeti, — mindamellett, hogy ez nem egyedül a mű belértékétől, hanem egyszersmind az egyéniségtől is függ, s egy gyűjteménynek minden darabja nem birhat egyenlő érzékkel — ez imák, mint legnagyobb részben az ihletettség és eszmegazdagság termékei; azok által is előnyösen használhatók, kik ezeket, vagy a szokás folytán tisztán imákká s beszédekke alakítani, vagy egyéniségükhöz képest átdolgozni akarják.

A könyv, az uri imán kívül 61 imát tartalmaz, ezek mindenike hozzá illő elő- és utó-fohászszal ellátva, következő esetekre:

I. G y e r m e k e k é s i f j a k.

Csecsemő felett 2. — Kisded felett oly esetben, midőn a szülék több gyermeket vesztettek. — Két-három éves gyermek felett, hol több gyermek is maradt. — Két éves fiu felett áldozó csütörtökön. — Testvére után kevés időre elhalt kis gyermek f. ragály alkalmával. — Egyetlen fiu f. — Négy-öt éves leánya f. — Iskolás gyermek f. — Szerencsétlen halál által kimult gyermek f. — Özvegy anya növendék gyermeke f. — Ifju f. 2. — Tanuló f. — Kórházból hazavitt ifju katona f. — Öngyilkos ifju f. — Vizbefult ifju f. — Ifju leány f. 2. — Soká szenvedett fiatal leány f. — Öngyilkos ifju leány felett.

II. K ö z é p k o r u a k.

Ifju családapa f. — Ifju családanya f. kinek neveletlen árvái maradtak. — Szülésben elhalt nő f. — Középkorú család- atya f. — Középkorú férfi f. 2. — Középkorú nő f. 2. — Munkás ember f. — Szegény sorsu munkás nő f. — Jótékonyságáról ismert uri nő f. — Gyermektelen ember f. — Gyermektelen nő f. — Rosz hirü egyén f. — Jó kedélyü vallásos ember f. — Hirte- len halállal kimult egyén f. — Soká szenvedett, előkelő állásu elmekóros felett.

III. Ö r e g e k f ö l ö t t.

Idős ember f. 3. — Nagy családot hagyott öreg f. — Erő- teljes öreg f. — Második gyermekégre jutott agg f. — Hossza- san szenvedett öreg f. — 85 éves aggastyán f. ki több évig ka- tonáskodott. — Éltés nő f. — Éltés özvegy nő felett. — Éltés hajadon f. — 80-90 éves asszony felett.

IV. G y a k r a b b a n e l ő f o r d u l ó k ü l ö n ö s e b b e s e t e k r e.

Előljáró f. — Családos ifju tanító f. — Érdemes öreg ta-

nitó f. — Egyháztanácsnok f. — Világtalan öreg f. — Siketnéma f. — Mértéktelen életet folytatott egyén f. — Tékozlása miatt öngyilkosságra vetemedett egyén f. — Elhagyott, szerencsétlen egyén f. — Nyomorék felett.

A tartalom, mint látható, változatos, nagy suly van benne fektetve az életkori, családi, társadalmi és egyéni viszonyok figyelembevételére, s azokhoz képest vannak az imák következetesen tartva; és pedig az eredetiség tiszta jellegével. Ismételve ajánljuk e művet a lelkésztársak figyelmébe, pártfogásába, s kérjük szerzőt, hogy hasonló művekkel egyh. irodalmunkat gazdagítani igyekezzék.

A kiállítás csinos, a nyomás tiszta, lehetőleg sajtóhibanélküli, Fraenkel kiadó-tulajdonosnak dicséretére válik.

S z a b ó J á n o s,
ref. lelkész.

B E L F Ö L D.

Szónoki képzés a debreczeni kollégiomban.

Egyházzónoklattant vagy az egyházi beszéd elméletét hallgatják a reform. debreczeni főiskolában a III-ad éves hittan-hallgatók hetenkint 6 órán. Az első hónap végével rendszerint megkezdődik a gyakorlat, a sz. írás könnyebb szakaszainak, példázati képek, történelmi tények, hol élőszóval hol írásba foglalt magyarázatával, mely utóbbi esetben az írott magyarázat beadatik az illető szaktanárnak, a ki megteszi utbaigazító észrevételeit, kimutatva a különbséget a tudományos és népszerű sz. írásmagyarázat között. Ez első kísérlet homilias dolgozatra. — Majd a 2-ik hóban, a tárgyrendezésről előadott elmélet után, következnek rövid beszédrajzok (dispositio), és pedig úgy élőszóval, mint az előadás óráján rögtönzött fogalmazással, előbb csak észteni törvények, utóbb szónoki szempontok szerint. — A 3-ik hóban már, a szónoki hatás alapjaival, s az egyházzónoki irányi kellekeivel megismerkedvén az illetők, kezdenek írni szintetika predikációt, melyet azonban több ugyanazon szövegről írott példányszónoklat felolvasása szokott megelőzni, részint a több oldalról igénybe vett kezdő szónokok tájékozása végett — részint annak kimutatására, hogy annyiféle a felosztás, az irány, a hány az egyén. Az első egyházi beszéd készítésére elegendő idő hagyatnak, s az elkészített beszéd benyújtatik az illető tanárhoz, a ki azt megolvassa, észrevételeit arra felírja, és az illetővel magával kiigazittatja, s a kiigazított beszédet a gyakorlati szónoklat hetenkint tartatni szokott két óráján az imateremben felmondattja, elő- és utókönyörgéssel és uri imával összekötve. Már ekkor a külső szónoklat, vagy a szószéki szavalás, hangsúlytan, arcz-, fő- és tagbeszéd szabályaival is ismeretesek lévén, előbb maguk teszik meg észrevételeiket úgy az imádkozás, mint a beszéd előadására, végre megteszi az illető tanár is.

A főünnepok közeledésével ünnepi beszédeket dolgoznak, ezek is előbb kiigazításon mennek keresztül, és mindhárom követségválasztást (electio) megelőzőleg, az imateremben könyv nélkül fel is mondatnak. És így a mit a téli félévben megkezdettek, folytatják a nyári félévben azon hozzáadással, hogy a gyakorlati bibliamagyarázat most már hetenkint 2 órán veszi kezdetét, mind a régiebb, mind a legújabb modorban az az összesítő elemző módon és megfordítva.

A IV-ed éves és végzett theologusok egész éven keresztül rendszer szerint következnek a főiskolai imateremben predikálni. Vagy egészen önlelkijükre tá-

maszkodva, vagy pedig szabadon fordítva, idegen kutfőket is használva írják beszédeiket, melyeket ismét az elmondás előtt az illető tanár néz át, az elmondás után pedig rendszeren az oratoriumban megjelenni szokott theologiai tanárkar mondja el helyeslő vagy nem helyeslő ítéletét, buzdítva a kezdő szónokokat, különösen eredeti beszédek írására.

Ugyancsak a lelkészképzéshez tartozik a k á t é m a g y a r á z a t, melyet már a II-od éves theologusok megkezdének, természetesen eleinte példánymagyarázat után, és előleges vizsgálat mellett, és ezt folytatják a III-ad és IV-ed évesek egész éven át, mind a három városi templomban. Hétköznapi sőt vasárnap reggeli isteniszteletkor is gyakran megtörténik, hogy a negyed-évesek végzik a predikálást, míg az urvacsora vasárnapján délután rendszeren az ugynevezett esküdtfelügyelők. Ugyanezeknek jeles alkalom nyílik dolgozataik, s előadásaik kitüntetésére a három főünnepen; a mikor kettő közülök ünnepi követül honn szokott maradni (fejenként 40 frt o. é. jutalom mellett).

Meg kell még említenünk a h i t t a n s z a k i ö n k é p z ő társulatot, mely ha közvetlenül nem is, legalább közvetve folytonosan előmozdítja a lelkészképzést részint azáltal, hogy pályadíjat szokott kitűzni a legsikerültebb egyházi beszéd jutalmazására, részint azáltal, hogy állandó imatermi bíráló bizottságot nevez ki, mely a vasárnaponként elmondott beszédet veszi szoros bírálat alá, s nem csak tárgyi szempontból elemezi a meghallgatott beszédet, de az előadást is kíséri indokolt nézeteivel.

Midőn végezetre a Liturgia adatik elő: az ezen tanhallgatók gyakoroltatnak liturgiai könyörgések írása és elmondásában.

Mindezek, bevalljuk szerényen, első zsengei az egyházzónoklatnak, de a melyekben mégis kétségtelen jelei mutatkoznak már az egyházzónoki hivatásnak — mert kiki felismeri egyéni sajátságát, ha vajjon az ítélő vagy képzelő tehetség nála tulnyomó, mennyire van a nyelv hatalmában, és beszédműszereinek megvan-e szerencsés alkotása?

És bár a külső szónoklatra nézve megannyi élő példák a helybeli egyház hitszónokai, a kiknek tiszta evangyeliomi szellemen dolgozott, s apostoli buzgósággal elmondott egyházi beszédeik, hivatott ifjainknak, egész hittanszaki pályájukon keresztül, megbecsülhetlen képző iskolául szolgálnak: mégis ily rendszeres gyakorlat mellett meg vannak óva minden vak utánzástól — és a mennyire a hetenkinti 20 tanóra megengedi, idejekorán önmunkásságra szoknak. És a mi legnagyobb fontoságu dolog, megtanulják korán úgy a tanteremben, mint a templomban, hogy bármely nemét vegyék fel a textusnak, ez mindig Isten igéje lesz, a honnan a predikáció kiindul és a hova tér vissza, Isten igéje, Isten beszéde emberi nyelven ugyan és emberi szavakban, de a melynek tartalma: „Krisztus, úgy a mint ez ő bennök kiábrázoltatik.“ (Gal. 4, 19.) gy. l. t.

Tanügyi hírek és állapotok.

1. A nagy-enyedi theologiai intézetben a tanszabadság elvileg életbelépttetett bizonyos megszorításokkal; és ki-mondatott a folyó évi egyházkerületi gyűlésben, hogy a tervezett akadémiai színvonalon s a tudomány jelen fejlettségének magaslatán álló theologiai tanintézet szervezésénél, ama két irányelvből kell kiindulni, mely egyszersmind az intézet célját is jelzi; melyek egyike elméleti, egyenesen a theologiai tudományok organismusára, másik a gyakorlati a protestáns

lelkész egész hivatására vonatkozó. Ezen elv követelménye, hogy a 4 éves tanfolyam keretében elő fog adatni:

a) a theologia organismusába tartozó minden önálló tudományág; még pedig:

1) mindeniknek egész rendszere röviden (compendium-szerűleg) és ezen előadások hallgatása kötelezett.

2) a tudományágak egyes főbb részletei külön, terjedelmesen, az egész tudományos apparatussal és ezen részletelőadások hallgatása szabad választás tárgya.

b) némely, részint elméleti, részint gyakorlati segéd-tudomány.

Kötelezett tantárgyak általán.

A) a theologiai tudományágakból:

1. Theologiai encyklopedia. 2. Vallásbölcsezet. 3. Bibliai bevezetés. 4. Héber nyelvtan és olvasás. 5. Újtestamentomi hellenylvtan és olvasás. 6. Ó és Újszövetségi exegesis. 7. Bibliai theologia. 8. Egyetemes egyházi történelem. 9. Honi protestáns egyháztörténelem. 10. Dogmák története. 11. Dogmatika. 12. Ethika (keresztyén erkölcsstan). 13. Katechetika. 14. Liturgia. 15. Homiletika. 16. Pastoralis theologia. 17. Egyházi jogtan. 18. Homilétikai, ugyszintén liturgikai, katechétikai és egyház-jogtani gyakorlatok (seminarium conversatorium).

B) A segéd tudományokból:

19. Erkölcs-bölcsezet. 20. Nevelés- és oktatástan. 21. Bölcsezettörténelem.

Nem kötelezett tantárgyak általán.

1. Az összes részletelőadások. Ezekon kívül 2. Hermeneütika. 3. Héberregiségtan. 4. Arabnyelvtan vállalkozóknak. 5. Az aesthetika mint segéd tudomány.

Az előadott tantárgyakból a közvizsgák megtartatnak, még pedig az egész éven át tanított tudományokból csak egyszer az év végén; az olyan tantárgyakból, melyek félévben bevégeztenek, a félév végén, rendszeren mindig azon évben, melyben az illető hallgatta; kivételesen más évben is, ha igazolható okból nem tehetett vizsgát, de mindig az illetékes hatóság engedélyével. A 4 éves tanfolyam bevégeztével ugy a kötelezett mint azon nem kötelezett tárgyakból, melyeket hallgattak -- rendszeren bizonyítvány adandó az absolutosoknak; csak ennek felmutatása mellett bocsáthatók a rendes papi szigorlatra. A rendes revocatiók vagy colloquiumok fentartatnak. Egy tanár óráinak száma 8-nál kevesebb nem lehet; a maximum meghatározása a tanárok buzgóságára és ügyszeretetére bizatik. Hat tanár állittatik be; öt a szorosan vett theologiai, egy a bölcsezeti tudományok előadására. Ezekon kívül a lehetőségig segéd tanérok is alkalmazandók.

Ugyancsak az erdélyi ref. testvéregyházkerület elhatározta, hogy a felső gymnasiumi osztályokban a magyar alkotmány történet — mint kötelezett tantárgy — tanittassék.

2. A sárospataki főiskolában a bölcsezeti szakban ideiglenes tanárképen Dr. Ballagi Aladár előadásait megkezdette.

3. A debreczeni főiskolában ezen tanévre beiratkozott tanulók létszáma, összehasonlítva a múlt évi népességgel.

I. Hittanszaki tanfolyamban:

	jelenleg.	a múlt tanévben.	növekedés.	apadás.
Pályavégzettek :	21	22	—	1
IV-ed évesek :	13	17	—	4

jelenleg. a múlt tanévben. növekedés. apadás.

III-ad évesek :	24	16	8	—
II-od évesek :	36	24	12	—
I-ső évesek :	32	36	—	4
Összesen :	126	115	11	—

II. Jog és államtudományi karnál rendszeren nyilvános tanulók:

IV-ed évesek :	30	25	5	—
III ad évesek :	25	30	—	5
II-od évesek :	33	27	6	—
I-ső évesek :	36	43	—	7
Összesen :	124	125	—	1

Magán jogtanulók a múlt évben be voltak írva jelen tanévben

	—	—	—	16-an 2.)*
--	---	---	---	---------------

III. A tanítóképezdeben:

1. évesek :	44	38	6	—
2. évesek :	22	20	2	—
3. évesek :	13	14	—	1
Összesen :	79	72	7	—

IV. G y m n a s i u m b a n :

I. oszt. I. : 77	136	117	19	—
I. oszt. II. : 59				
II. oszt. :	96	111	—	15
III. oszt. :	102	73	29	—
IV. oszt. :	69	56	13	—
V. oszt. :	57	71	—	14
VI. oszt. :	64	65	—	1
VII. oszt. :	94	109	—	15
VIII. oszt. :	102	72	30	—
Összeg :	720	674	46	—

Az összes tanuló ifjuság száma.

	nyilvános tanulók.	magán joghallg.
187 ⁵ / ₆ . tanévben :	986	16
187 ⁶ / ₇ . " :	1049	2

4. A m.-szigeti jogakadémiánál az 187⁵/₆. tanévben 3 év volt megnyitva, a jogtudományi szaktanfolyam még szünetelt. Ezen 3 év teljesen a miniszteri szabályzat szerint volt berendezve. — Special kollégium tartatott államszámviteltan egész éven át 2 óra. Magyar oklevéltan 1 fél é. 2 óra. Törvényszéki orvostan 1 f. 1 óra. Bölcsezeti encyklop. 1 f. 2 óra. Közjegyzői intézmény 1 f. 1 óra. A magyar szabadságharcz 184⁸/₉. 1 f. 1 óra. Ügyvédi rendtartás 1 f. 1 óra.

Tanárok száma: 3 rendes, 2 helyettes, 3 magán. A rendes tanárok óraszámja hetenkint 11—16-ig váltakozik.

Tanulók létszáma volt:

1. ső évesek nyilvános	14.	magán	7	Összesen	21.
2-od " " "	9.	"	4.	"	13.
3-ad " " "	10.	"	6.	rendkívüli	1. Összesen 17.
					Összesen : 51.

ebből 26 a reformált vallásu.

h. s.

K Ü L Ö N F É L É K .

Genf. Viollier ur a szélső rationalista „Alliance liberale” lapban a modernnek hitvallását pontozza ki, 1. az Isten feltétlen, élő, mindent átható öntudatos szellem. 2. A Jézus az Istennel legbensőbb közösségben levő ember. 3. Az ember egy

*) Ez nagyon örvendetes jelenség.

szabad, felelős s tökéletesedésre rendelt lény. 4. Az örök élet folytatása mostani létünknek a láthatatlan világon. 5. A biblia: a zsidó vallásnak és a keresztyénség kezdetének okmányait tartalmazó könyv. 6. A bibliai csodák el nem fogadhatók, mert nem hitelesek és szükségtelenek. 6. A vallás (a moderneké) Jézus vallása minden szükségesképen bekövetkezett fejlődésével együtt. — Ez felületes, homályos, alaptalan és elégtelen vallástétel! Isten feltétlensége nincs kiderítve, ha változhatlan törvények által működik, ezek által feltételeztetik; a Jézus csak ember, s nincs kifejtve miért csak ő a kivétel arra, hogy Istennel a legbensőbb közösségben éljen s Istenhez viszonyunk kijelentője legyen, hogy lehet ő ily kivétel? ez nagyobb csoda mint a megtestesülés. A ki maga is ember, hogy tehet minket Isten fiaivá? ez homály és rejtély. Mi az a láthatatlan világ, hol a mostani élet (tehát bűnös élet is) folytatatik, s a folytatás befoglalja-e az „örök“ fogalmát? Felületes kétértelmű ez is. — A biblia a vallás kezdetének okmánykönyve; honnan van ám tekintélye, hiteles s más könyvvel miért nem cserélhető fel? kifejezve nincs, sem az, miért hinni egyik állításának, a másiknak, hol csudákról van szó, hitelt nem adni, — ez következtelen eljárás. Isten csodat nem tehet azaz az ismert törvények mellett fensőbb törvényeket nem alkalmazhat üdv czélja elérésére sem, — felületes okoskodás, mert az isteni bölcsesség titkait ismerni véli az az ember, a ki nem tökéletes csak töké-

letességre rendeltetett de azt még el nem érte. Hová fejtik a moderneké Jézus vallását, azt maguk sem mondhatják meg, s így a beláthatlant, a még csak fejlődő uton levőt — tehát a bizonytalan fogadják el, ez alaptalanság. Emberiség vallása ily elégtelen modern confessio állaedóan nem lehet, mert boldogság nyújtó erő abban nincs.

G y ö r y V i l m o s, a pesti evang. magyar egyház lelkesze tartá decz. 10. beköszöntőjét. Fényes közönség, zsufolt templom, remek karének. Az ev. egyház egész lelkészi személyzete, a díszes presbyterium, a tanári kar, mindezek az evang. részéről. Török püspök, Szász K., Ballagi stb. a ref. gyülekezetből. Bachat Dániel budapesti esp. igtatta be, velős szavakkal, evangéliomi hitmelegséggel. De mindennél szebb az új lelkész szép lelke, melyet székkfogalójába lehelt. „Az én sorsom esett nekem kies helyen, nyilván szép örökség jutott énnekem.“ (XVI. 8. zsolt) ez volt alapigéje. A szép örökség, hogy az evangéliumot hirdetheti; a kies hely, hogy a fővárosban, az ország szívében hirdeti. Közönsége mély meghatottsággal s lelkesült meglegezővel távozott. (Váradi F.)

I g a z i t a n d ó. Lapunk 389-ik lapoldalán „Vinceze Miklós“ aláírás helyett „Csató Zsigmond IV. éves jogász“ olvasandó.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

Megrendelhetők Kőnig R. lelkésznel Budapesten, vácsi út 34. szám, postán utánvétellel bérmentve küldetnek meg.

BIBLIAI KÉZIKÖNYV

kalauzul a szentírás tanulmányozásához

készítette **Dr. Angus József** a „királyi ázsiai társaság“
(royal asiatic society) tagja.

Magyar fordításban, 46 iv, díszes, földabroszszal, vászonba kötve, ára 3 frt 80 kr.

H A J N A L P I R :

első vallásos oktatás kis gyermekek számára.

Magyar nyelvre fordította: **Dr. K. Á.** (Az eredeti 293,000 példányban kering). — Díszes, képekkel ellátott kiadás, vászonkötésben, nagy 8r. 91 lap, ára 70 kr.

N A P F E L K Ö L T E :

39 ó-testamentomi történet jó gyermekek számára.

Magyar nyelvre fordította **Dr. Kiss Áron.** — Díszes, képekkel ellátott kiadás, 8 r. 112 lap, ára 70 kr.

6—6

Debreczen, 1876. Nyomatotta városi könyvnyomdájában.

☛ A postán küldött példányokhoz van mellékelve Csáthy K. könyvjegyzéke. ☛